

dokumenten från Nag Hammadi. Jesus kontextualiseras i den historiska miljö de menar att han hörde hemma i, ja han dränks väl snarast i den. Äkta blir det som gör honom plausibel i den miljö forskaren tecknar. Jesus blir en lite originell jude bland samtida judar. Hypoteserna är många, de går åt olika håll, de är dristiga och ofta tvärsäkra. Jag är ännu mindre imponerad än EP av dessa bidrag främst på grund av deras källbehandling. De finner ofta just vad de är ute efter att finna. De bygger friskt på rapsodiska och sköra uppgifter eller antydningar i källorna. De skiftar och daterar materialet djärvt — och efter önskan, vill det synas.

Theissens bidrag (s. 50–71) sammanfattar den helhetsbild av den historiske Jesus han tillsammans med Annette Merz ger i den stora boken *Der historische Jesus. Ein Lehrbuch* (1996). Jesus var jude men han gjorde judendomen tillgänglig för andra människor. Han var ingen politisk gestalt men utförde symboliska handlingar med politiska konsekvenser (icke-våld). Han hade ett «eskatologiskt fullmaktsmedvetande» och han demokratiserade messiasidén i riktning mot en «gruppessianism». Sanders belyser (s. 72–102) framför allt de politiska förhållanden Jesus levde i och betonar bl.a. att både Herodes den store och Herodes Antipas helleniserade sina riken målmedvetet men utan att stöta judarna för pannan; Israel fick leva fritt i sina judiska livsformer, även under romersk dominans. Moxnes tillämpar (s. 103–136) en ny approach där aspekten är *rumslig*: Jesus identifieras här medelst en diskussion av hans förhållande till hus, by och stad. Moxnes antecknar flera intressanta iakttagelser men röjer inga bekymmer över det faktum att evangelie-stoffets — glesa och vanligen vaga — lokaliseringar allmänt bedöms som sekundära och opålitliga, i de flesta fall; de står huvudsakligen i redaktionella inledningar eller sammanbindande notiser. Detta avgör inte frågan men är väl ändå ett memento mot tanken att rumsaspekten skulle vara viktig.

Systematikern Glebe-Møller ställer sig (s. 137–158) positiv till jakten på den historiske Jesus. Han finner den meningsfull idag, som ett underlag för en «kristologi nedifrån» och för en modern framställning av efterföljelsetanken. Jag förstår kanske inte att han använder inkarnationen som ett argument: den har ju aldrig gått ut på att Gud blev *historikernas* Jesus.

EP låter sin kollega Hallbäck avsluta boken (s. 159–181). Hallbäck är i grunden bultmannian, och han redovisar sin mening att jakten på den historiske Jesus är meningslös. Källorna ger oss inte de uppgifter vi skulle behöva för att kunna arbeta fram hurdan Jesus var som historisk person, säkra kriterier för bedömning saknas, och resultatet har inget teologiskt intresse. Enligt Hallbäck innehåller allt nytestamentligt material om Jesus teologisk-litterär konstruktion. Detta gäller även de äldsta framställningarna, som

Hallbäck finner i vissa hymnfragment i Nya testamentet, t.ex. Fil. 2 och Kol. 1.

Jesusforskningen är idag avancerat pluralistisk. Man kan inte ta hänsyn till alla dess aspekter i en enda bok av hanterligt omfång. De artiklar som Engberg-Pedersen har sammanfört utgör ett värdefullt urval men kan inte ge allt på sina 181 sidor. En alternativ bok i samma ämne skulle kunna redovisa en väsentligt annan bukett av teser och resultat. — Varje artikel avslutas med en fyllig internationell litteraturlista. Något svenskt arbete nämns inte i någon av dessa förteckningar. Svensk forskning är ö.h.t. inte berörd i boken.

En praktisk fråga är ofrånkomlig efter en stunds besinning över 200 års intensiv Jesusforskning. Kan det vara lönt att slösa forskningsinsatser på «den historiske Jesus», om resultatet blir antingen femtielva motstridiga tolkningar eller också en samlad bild som inte är användbar? Gör inte en sådan forskning sig själv meningslös och överflödig? Den säger ju av den gren den sitter på och avsäger sig all auktoritet i den centrala sakfrågan. I dess kölvatten kan fundamentalister och obskurantister dessutom säga att deras Jesustolkning inte är mer subjektiv än de historisk-kritiska forskarnas; dessa senare demonstrerar ju verkligen hela sin svaghet all. Hyperskepsis mot källorna skapar svängrum för diletanter.

Lyckligtvis är majoriteten av världens Jesusforskare mer konservativa (som den pejorativa etiketten lyder) än de ovan nämnda. De (vi) hyser mycket större förtroende för de äldsta och bästa källorna — kritiskt granskade, förstås — och när därför också en helt annan samstämmighet.

Birger Gerhardsson

Robert Jewett: *Saint Paul Returns to the Movies: Triumph Over Shame. 221 sid. Eerdmans, Grand Rapids/Cambridge 1999.*

Robert Jewett är en historiskt orienterad nytestamentlig exeget med patos för att relatera den nytestamentliga världen till vår. Detta är hans andra bok om Paulus biobesök. Den första boken hette *Saint Paul at the Movies: The Apostle's Dialogue With American Culture* (1993). Vad har Paulus i biosalongen att göra? Robert Jewett menar att filmen är ett av de viktigaste uttrycken för vår kultur att handskas med frågorna om det pågående livets mening. Han undviker att tala om existentiella frågor. Kanske beror det på att vi gärna associerar till «eviga» frågor. I fokus för Robert Jewetts filmanalyser står i stället framställningen av förändringar. I den här boken gäller det något som alltmör framträtt som ett huvudtema för honom i modern film:

att handskas med skam. Parallellt har författaren upptäckt att detta tycks även vara Paulus främsta angelägenhet. Han framställer Kristus som den som dog för de utskämnda.

I tio kapitel får Paulus texter komma i dialog med tio filmer. Här finns Babettes gästabud i dialog med 1 Kor. 11 och historien om fåragrisen Babe med Rom. 12. Många av filmerna är kända för svensk publik, men även om man inte har sett filmerna, kan man följa framställningen med behållning — förutsatt att man är intresserad av Paulus brev.

Robert Jewett låter Paulus texter vara kritiska korrektiv till filmerna i de flesta fall. Även om han framhåller filmens betydelse som hjälp till bearbetning av livsåskådningsfrågor, menar han att de oftast inte når ända fram. Han ser en effekt av sekulariseringen i att filmerna ofta är kritiska till biblisk religion, men samtidigt använder dess upprättande språk.

På senare tid har forskare från olika fält lyft fram temat skam — ära i medelhavsvärlden. Robert Jewett utgår från att det offentliga livet i romarriket var centrerat kring strävan efter ära och undvikande av skam. Omdömet fälls av offentlighetens ögon. I tävlingen om ära är man utlämnad till andras bedömning, oändligt sårbar. Här finns drivkraften till att vinna ära till varje pris. Här kommer förenklingarna och fördomarna om de andra till hjälp: kön, ras, kultur, religion, förmåga. För att undvika skam är våld tillåtet. Detta gäller inte bara romarriket. Västerfilmens hjältar passar nästan samtliga in i detta mönster.

Att bli utskämd handlar inte bara om det vi gör, utan om vem vi är. Och detta bestäms i kulturer som centreras kring skam och ära inte av oss själva, utan av de andra. Allt vi kan göra är att dölja ansiktet. Någonstans möts vi i vetskapen om att vi har något att dölja. Någonstans måste det vara tillåtet att visa ansiktet, trots att skammens rodnad besvärar. I vår kultur kan vi göra detta i biosalongens mörker. Där kan vi se andra tappa ansiktet på duken, utan att de märker oss. Där kan vi åtminstone visa vårt ansikte för oss själva.

Robert Jewett menar att det är just det vi skäms över att vara som Kristus förstår och älskar. Urförsamlingarna bestod till största delen av utskämnda. Många var slavar — 2/3 av hela befolkningen i romarriket var slavar eller frigivna slavar, ett skamligt liv. Det revolutionerande med den kristna gemenskapen var att den bestod av utskämnda, som inte längre behövde definiera sig själva med måttet skam — ära.

Jesus behövde inte dö för att förlåtelsen skulle vara möjlig. Den fanns redan i judendomen, menar Robert Jewett. Det är inte skulden, utan skammen hans död handlar om. Dels genom att det var för att Jesus inte levde upp till kraven på religiös och moralisk ärbardhet som han korsfästes, dels genom att korsfästelsen är det värsta straffet genom att vara det mest skamliga sättet

att dö på (inte det mest fysiskt plågsamma). Kristus dog en skamlig död för de utskämnda och fogade in dem i en ny gemenskap. Robert Jewett menar sig ha starka historiska belägg (från Peter Lampe och andra) för att denna nya gemenskap främst tog sig uttryck i att man åt kvällsmat tillsammans varje kväll. Var och en tog med sig efter förmåga. Alla delade allt lika. Vanliga uppdelningar mellan hög och låg, ärbard och utskämd gällde inte där. Det var denna måltid som inramades av nattvardens bröd och vin. Här ser Robert Jewett en möjlighet till förnyelse inom den vanliga måltidens ram. En förnyelse, som alltså går i rakt motsatt riktning i förhållande till den nattvardsväckelse vi haft.

Robert Jewett ser hur ärans spel pågår i nutida film. De hjälper honom att upptäcka detta tema hos Paulus. I kontrast till den anpasslighet som spelet kräver, ställs den kristna kärleken. Den lyser fram i filmer som Babe och Forrest Gump, hos en gris och en utvecklingsstörd. Men ofta når filmen inte ända fram, menar Robert Jewett. Kristendomen har något viktigt att tillföra, som den dessvärre inte riktigt själv känner. Anpasslighet är också ett vanligt fenomen i den kristna gemenskapen. Kärlekens väsen, att vara ett försvar mot kränkning, kommer ofta till korta. Det sker också i vår programmatiskt pluralistiska tid.

Det är något störande i att kristendomen, enligt Robert Jewett, har något som världen saknar. Det ligger samtidigt en utmaning i konstaterandet att den kristna gemenskapen sällan svarar upp mot sitt ursprung: en gemenskap av utskämnda, som upprättats av kärlek. Individens frid med Gud är inte tillräcklig. Det är den upplevda frigjorda gemenskapen, där vi inte längre behöver tävla om äran, som ger kraften till förändring. Var finns den?

Tolkningen av de olika filmerna har inte återgivits här. Dem får läsarna själva ta del av. Här finns underlag till tio spännande videokvällar med Paulus i soffan.

Cristina Grenholm

Barnet i kyrkohistorien (Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis 37) Red. Anders Jarlert. 106 sid. Lund University Press, Lund 1998.

Barnens roll i kristen teologi och kyrkoliv har hittills varit ett försummat forskningsområde. Men på det andra Hilding Pleijel-symposiet i Lund i oktober 1996 var barnet i kyrkohistorien huvudtema. Symposiet hade en tvärvetenskaplig karaktär med representanter för både teologiska och humanistiska ämnen, och de olika bidragen representerade ett brett spektrum av infallsvinklar på temat barn i ett historiskt perspektiv. Dessa föredrag har nu samlats till en antologi med titeln *Barnet i kyrkohistorien*. Titeln täcker inte helt